

Een Obsceen Blond Engeltje

Markies de Sade was een liefdesbaby. Maar geen liefdesbaby in de gebruikelijke zin van het woord. Niet in het minst. Zijn vader, Jean Baptiste de Sade (1701 – 1767), was enkel in zijn moeder, Marie-Eléonore de Maillé de Carman (1712 - 1777), geïnteresseerd, niet omdat hij op háár verliefd was, maar op prinses Caroline-Charlotte (1714 – 1741), waarvan Marie Eléonore de gezelschapsdame was. Door met Marie-Eléonore aan te pappen wilde hij zich toegang tot Caroline verschaffen.

De jonge Caroline liet zich op haar beurt de belangstelling van de knappe en charmante Jean Baptiste maar wat graag aanleunen. Ze was de tweede vrouw van Louis Henri de Bourbon, prins van Condé (1692 – 1740). “Monsieur le Duc”, zoals hij werd genoemd, twintig jaar ouder en druk met staatszaken, verwaarloosde de jonge en temperamentvolle Caroline. De avances van Jean Baptiste hadden dan ook al snel succes. Caroline deed haar best om Marie-Eléonore te interesseren voor een huwelijk met Jean Baptiste. Een huwelijk zou betekenen dat het koppel intrek kon nemen in het Hotel de Condé, de prachtige residentie van monsieur le Duc. Eenmaal daar gevestigd, zou Jean Baptiste haar zo vaak als maar mogelijk kunnen bezoeken via de geheime gang die op één van de kasten in haar kamer uitkwam.

Op 13 november 1733 wordt het huwelijk tussen Marie-Eléonore en Jean Baptiste voltrokken. Caroline is hun getuige, en begeleidt de jonge en verlegen bruid zelfs die avond naar het huwelijksbed voor de eerste nacht. In één van de autobiografische notities van Jean Baptiste vertelt hij hoe de aanblik van Caroline naast zijn nerveuze bruidje, hem zozeer prikkelde dat hij zijn huwelijksplicht vlot afraffelt, om snel daarna zijn gerief te zoeken bij Caroline die hem, zoals dat toen heette, het ultieme pleziertje gunt (“op z’n Grieks”).

Marie Eléonore komt al vrij snel achter de affaire. Maar ze doet niets en lijdt in stilte. Ze trekt zich in zichzelf terug en stort zich op haar taak als hofdame. Verder doet ze wat ze het belangrijkste vindt; de familie-eer hooghouden. Ondertussen bezorgt ze op 2 juni 1740 Jean Baptiste een mannelijk erfgenaam, Donatien Alphonse François de Sade. De jongen die we allen kennen als ‘Markies de Sade, en die later de familie-eer pas echt ten schande zal maken.

Wie Donatien zo zag, zou dat op het eerste gezicht niet vermoeden. Het was een schattig en mooi jongetje; blauwe ogen, een ovaal gezichtje, een liefelijk mondje en met blonde krullen als van een engeltje. Maar toch was het dit schattige engeltje die de naam Sade voor eeuwig met een smet van seksuele perversie, morele ontsporing en virulente godslastering zou bevleken. In eerste instantie niet eens door zijn boeken, die pas veel later in zijn leven uitkwamen, maar reeds vanaf zijn pubertijd door een van god losgezongen levensstijl van gokken en hoerenbezoek, gelardeerd met een aantal verontrustende seksschandalen.

Had het liefdeloze huwelijk van zijn ouders hem tot dit leven aangezet? Dat zou wat te makkelijk zijn. Talloze kinderen in adellijke kringen werden liefdeloos verwekt, en dat werden niet allemaal op hol geslagen libertijnen. We zullen er waarschijnlijk nooit achter komen hoe zijn geest is gevormd. We kunnen echter wel zeggen dat de omstandigheden hem mee hielpen om de persoon te worden die hij is geworden.

Als Donatien vier is haalt Jean Baptiste hem weg bij zijn moeder, en stuurt hem naar Avignon in de Provence om hem daar onder hoede van zijn grootmoeder en oom, de geestelijke abbé de Sade te laten opgroeien. Door haar zwakke gezondheid was Marie-Eléonore vaak ziek. Misschien liet ze het daarom zo makkelijk haar zoon bij zich weghalen, maar waarschijnlijk ook omdat Avignon haar een betere omgeving toescheen dan het morele verval, de intriges, de excessen en de keur aan gestoorde gasten van het Hotel de Condé.

Hoe kon ze zich vergissen. Misschien was Avignon wel wat beter dan het Hotel de Condé, maar bij zijn oma en zijn vijf tantes werd de kleine Donatien zo ziekelijk verwend, dat enige vorm van ingetogenheid en matigheid hem niet als goede eigenschappen werden bijgebracht. En ook van zijn oom de geestelijke abbé de Sade ging niet bepaald een goede invloed uit. De man was alleen in uiterlijke verschijning geestelijk. Hij hield er een onbekommerde en losse seksuele moraal op na.

Bezocht bordelen, had verschillende minnaressen en sliep dwars door alle rangen en standen heen. En perfect rolmodel voor Donatien gezien zijn latere gedrag.

Als Donatien tien is keert hij weer terug naar Parijs om daar zijn intrek te nemen in het Louis-le-Grand, een jezuïteten college, waar veel kinderen van de hoge adel zaten. Naast een gedegen klassieke intellectuele vorming doet hij daar waarschijnlijk ook zijn anale fixaties op. De homoseksualiteit van de paters aldaar was spreekwoordelijk. En veel verbeelding heb je ook niet nodig om je te bedenken wat al die jongens, volop in de puberteit, opgesloten in de slaapzaal met elkaar deden. Niet toevallig heeft Sade het in zijn boeken ook vaak over die 'schooljongensgewoonte' als het om anale seks gaat.

Als hij veertien is verlaat hij het Louis-le-Grand, om een militaire opleiding te volgen bij het regiment van de Koninklijke Lichte Cavalerie te Versailles. Bijna drie jaar later is hij vaandrig bij het regiment van de Karabiniers. Gedurende de periode op het Louis-le-Grand en zijn militaire opleiding wordt de band met zijn vader hechter. Deze neemt hem in de zomervakanties vaak mee naar het landgoed in de Champagne van zijn nieuwe minnares Mme de Longeville, waar het een komen en gaan was van allerlei lichtzinnige en sensuele dames, die geen gelegenheid onbenut lieten om een 'seconde maman' voor de innemende Donatien te spelen.

Zijn vader hechtte er aan zijn zoon 'moreel te emanciperen' zoals hij dat noemde. Hoe eerder zijn zoon bevrijd zou worden van bijgeloof en vooroordeel, schuldgevoelens of remmingen op seksueel gebied, hoe beter. "Richelieu zou slechts een middelmatig man zijn geweest" sprak zijn vader "als hij aan één vrouw trouw was gebleven. Wat denk je, dat al die vrouwen op hem azen omdat hij zo'n oude gerimpelde pruim is, nee niet in het minst, ze willen hem omdat hij de minnaar van honderden andere vrouwen is geweest. Ze denken zelf aantrekkelijker te worden door aan de lijst van zijn overwinningen te worden toegevoegd."

Het was dan ook niet zonder trots dat Jean Baptiste opmerkte dat zijn zoon al op dertienjarige leeftijd actieve seksuele interesse aan de dag legde voor de verscheidene dames die vaak in het gevolg van zijn vader verkeerden. Die trots sloeg echter als snel om bezorgdheid en schaamte toen Donatien eenmaal in het leger zat. Want hoewel het hoerenlopen en gokken de gewoonste zaak van de wereld was onder jonge officieren, doet de jonge markies dat in zulke mate dat zijn naam hem ook buiten de contreien van het regiment een bedenkelijke en dubieuze reputatie oplevert.

Een reputatie die zijn vader des te meer betreurde daar het hem niet hielp in zoeken van een geschikte bruid voor zijn zoon. De meeste families braken de onderhandelingen subiet af zodra ze van Donatiens reputatie op de hoogte kwamen. Jean Baptiste kon zijn geluk dan ook niet op toen de rechtbankpresident de Montreuil bereid was zijn oudste dochter Renée-Pélagie uit te huwelijken. Natuurlijk was, de zeer rijke familie de Montreuil vooral geïnteresseerd in de statusverhoging die een huwelijk met iemand van de hogere adel met zich meebracht. Wellicht is dat ook de reden dat Madame de Montreuil de bedenkelijke reputatie van Donatien vrij gemakkelijk afdoet met de retorische vraag 'welke jongeman haalt er nu geen dwaze streken uit?'

Nu hadden al die 'dwaze streken' van de kersverse huwelijkskandidaat hem ondertussen al wel een ernstig geval van gonorrhoe laten oplopen, zodat het huwelijk voorlopig nog een aantal maanden moest worden uitgesteld. Niet dat Donatien daar rouwig om is. Hij wilde helemaal niet trouwen met Renée-Pélagie. Buiten dat ze lelijk was, was hij ook verliefd op iemand anders. Toch moest hij er op 17 mei 1763 aan geloven, en werd hij in de echt verbonden met Renée-Pélagie de Montreuil.

Dat het gedrag van haar schoonzoon toch wat verder strekte dan wat dwaze jongensstreken mocht Mme de Montreuil een aantal maanden na de voltrekking van het huwelijk vaststellen. Op 18 oktober namelijk heeft Donatien een hoertje besteld genaamd Jeanne Testard. Het politierapport opgemaakt op 19 oktober doet verslag van het volgende verhaal: Toen ze binnenkwam vroeg hij haar eerst of ze religieus was, of ze in God, Jezus Christus en de Heilige Maagd geloofde. Ze bevestigde dat. Hij reageerde daarop met een aantal schandalige blasfemieën. Hij zei dat Jezus een smeerlap, en de heilige maagd een kontneukertje was. Hij nam haar mee naar een kamertje waar drie ivoren kruisbeelden hingen en twee gravures van Christus, en beval haar deze kapot te slaan. Ze wilde het niet, maar hij greep naar zijn zwaard. Uit angst voor haar leven deed ze het toch, en terwijl ze de gravures van Christus stuk trapte moest ze van hem uitroepen 'jij hoerenzoontje, je betekent geen reet voor mij'. Daarna moest ze over de brokstukken heen poepen, wat ze uiteindelijk toch weigerde. Hij liet het er ook maar bij en sloot haar zonder eten en drinken op in een van zijn vertrekken. De volgende ochtend liet hij haar gaan.

Tien dagen na het voorval werd een 'lettre de cachet' uitgevaardigd die een inbewaringstelling van Markies de Sade beval. De autoriteiten waren overigens niet eens zozeer geschokt door de mishandeling van Jeanne Testard, maar meer door de extreme godslastering. Zodra zijn schoonmoeder op de hoogte is gesteld van het gebeuren, zorgde ze via de contacten van haar man bij de rechtbank dat hij op vrije voeten kwam. Niet echt vrij, want hij mocht Parijs niet meer in, en moest zich voor een onbepaalde tijd in het kasteel van de Montreuil, in Normandië ophouden.

Een half jaar later mocht hij echter al weer naar Parijs. Daar gaf hij zich onmiddellijk weer over aan het losbandige leven, en heeft hij tal van affaires met verschillende vrouwen. Zijn reputatie wordt er niet beter op. Die wordt echter desastreus als hij vier later, 1768, weer in een nieuw schandaal verwickeld raakt. Het is paaszondag. Die ochtend valt zijn oog op Rose Keller, een 36 jarige mandenvlechtster.

Ze was precies wat hij zocht, een lelijke vrouw en een simpele ziel uit de onderklasse. Hij biedt haar wat geld om huishoudelijk werk bij hem te komen doen. Ze was achterdochtig, maar vertrouwde het uiteindelijk toch. Ten onrechte natuurlijk. Zodra ze binnen is worden haar kleren met bruto geweld van het lijf gescheurd. Ze wordt op bed gedwongen waar hij haar geselt met zweep en roede. Hij laat warme was op de wonden druipen. Ze gilt. Hij dreigt haar te vermoorden als ze niet ophoudt.

Ze smeekt hem haar niet vermoorden zonder eerst aan haar religieuze verplichtingen te hebben voldaan. Hij krijgt het opwindende idee om de rol van biechtvader op zich te nemen. Daarop verstomd ze. Zijn slaan en stopen wordt heviger, plotseling stopt het. Ze hoort een zeer luid, angstwekkend geschreeuw, en een diep gekreun uit de keel van de hijgende en zwetende Sade opstijgen, en ziet hoe zijn hele lichaam op dat moment is bevangen van een stuiptrekkende orgastische kramp. (In plaats van te denken dat het hier om iemand gaat die door de duivel is bevangen, is er waarschijnlijk een eenvoudige fysiologische verklaring. Sade heeft het in zijn brieven namelijk geregeld over de extreem dikke substantie van zijn ejaculaat en hoe pijnlijk een orgasme bij hem is. Verschillende biografen menen dat die dikte het een gevolg is van zijn geslachtsziekte, waardoor hij alleen maar door extreme opwinding zichzelf kon verlossen).

Sade geeft Rose Keller daarna een handdoek en wat water om het bloed af te wassen, en verlaat de kamer. Ondanks haar paniek lukt het Rose Keller een raam te forceren en te ontsnappen door twee dekens aan elkaar te knopen waarlangs ze naar beneden laat zakken. Mensen uit de buurt vangen haar op. De politie wordt ingelicht en er wordt een onderzoek gestart.

Zijn familie is snel op de hoogte. Ze zoeken het slachtoffer op, en kopen haar af zodat ze geen klacht indient. Tegelijkertijd zorgt zijn schoonmoeder er via haar contacten met de rechterlijke macht voor dat een 'lettre de cachet' wordt uitgevaardigd zodat haar schoonzoon eventjes opgeborgen kan worden en het schandaal de gelegenheid krijgt om over te waaien. Helemaal lukt dat niet, want dit nieuwste schandaal van de playboy-aristocraat Donatien de Sade verspreidt zich als een lopend vuurtje. Een verspreiding waar de dan opkomende populaire pers mede debet aan is.

Ondertussen blijft zijn schoonmoeder de daden van Donatien in een mild daglicht zien. Ze beweert dat hij natuurlijk weer een dwaze en ontoelaatbare streek had uitgehaald, maar dat de hele zaak

schromelijk werd overdreven en opgeblazen. Het zou niet lang duren voordat ze voorgoed uit die droom geholpen werd.

Weer vier jaar later 1772, 27 juni heeft Sade samen met zijn knecht Latour in Marseille een orgie met vier jonge prostituees georganiseerd. Sade geselt en laat zich geselen. Hij copuleert met Latour en wil ook dat de prostituees zich 'onnatuurlijk' latten bezitten. Tijdens de orgie deelt Sade grote hoeveelheden anijsbonbons uit, gevuld met Spaanse vlieg, om het libido op te zwepen, maar ook om wonderigheid bij de dames op te wekken, zodat ze hem, waar hij zou van hield, in zijn gezicht konden flatuleren.

De volgende dag zijn twee van de prostituees doodziek, ze geven bloed op met een zwarte stof erin. Van één van hen wordt het leven gevreesd. Ze overleeft het uiteindelijk, maar dan is er tegen Sade en Latour inmiddels een arrestatiebevel uitgegaan op verdenking van vergiftiging en sodomie. Ze worden echter niet gepakt, omdat ze zijn uitgeweken naar Italië. Een paar maanden later worden Sade en Latour bij verstek ter dood veroordeeld in Aix-en-Provence. Op de Place de Precheur worden afbeeldingen van beiden onthoofd voor de vergiftiging, en in het vuur geworpen voor de sodomie.

Hoewel deze Marseille affaire waarschijnlijk een uit de hand gelopen experiment was, is wel weer het zoveelste schandaal. Voor zijn schoonmoeder is de maat nu vol. Misschien niet eens zozeer vanwege de details van het schandaal, ze was inmiddels wel het een en ander gewend van haar schoonzoon, maar vooral vanwege het feit dat hij de vlucht naar Italië had ondernomen aan de hand van haar jongste dochter, het zusje van zijn vrouw, met wie hij ondertussen een affaire was begonnen. Vanaf toen was het voor haar zonneklaar dat haar schoonzoon Markies de Sade nooit zou veranderen, en alleen maar goed was voor nog meer schandaal en onheil.

Desalniettemin doet ze er alles aan om het vonnis van de recht bank in Aix-en-Provence ongedaan te maken. Niet zo zeer vanwege consideratie met haar schoonzoon, maar eerder vanwege haar twee kleinzonen die inmiddels ook waren geboren, zodat hun naam ook niet nog eens belast werd met de openbare schandalen van hun vader. Ondertussen regelt ze wel weer een lettre de cachet om haar schoonzoon op te bergen. Die weet echter toch nog een aantal jaar uit de handen van de politie te blijven. Maar op 13 februari 1777 is het dan toch zo ver. Als hij zijn overleden moeder, Marie-Eléonore nog een laatste eer wil bewijzen in het klooster waar ze zich inmiddels had teruggetrokken, wordt hij opgepakt en afgevoerd naar het kasteel van Vincennes. Sade is dan 36 jaar oud.

Het is het begin van een 13 jaar durende gevangenschap. Tegelijkertijd is ook het begin van zijn schrijverschap. Daarvoor schreef Sade ook wel, maar enkel theaterstukken die binnen de besloten kring van de familie werden opgevoerd. In eerste instantie vloeien er alleen maar brieven uit zijn pen. Brilljante brieven weliswaar, brieven die schelden tot kunst weten te verheffen. Brieven waarin vooral zijn vrouw, Renée-Pélagie, het moet ontgelden. Je krijgt het met haar te doen, vooral omdat ze hem gedurende zijn gevangenschap hondstrouw blijft. Ze zorgt zo goed en kwaad als dat kan voor hem, en bezorgt hem bovendien trouw alle soorten en maten dildo's die hij bij haar besteld voor zijn anale obsessies.

Op 12 juni 1782 voltooit hij zijn eerste literaire werk, *Dialogo tussen een priester en een stervende*. Drie jaar later schrijft hij op een 12 meter lange rol papier, in iets meer dan een maand tijd '*de 120 dagen van Sodom*'. Sade is dan inmiddels van Vincennes naar de Bastille overgeplaatst. Daar komen ook de eerste twee versies van *Justine en de tegenspoed van de deugd* tot stand. Als de Bastille op 14 juli 1789 door het Parijse gepeupel wordt bestormd zit Sade er niet meer omdat hij even daarvoor uit voorzorgsmaatregelen is overgeplaatst naar het krankzinnigengesticht van Charenton. Tijdens de bestorming gaan veel manuscripten en bezittingen verloren van Sade, waaronder de 12 meter lange rol papier met de *120 dagen van Sodom*.

Als hij op 2 april 1790 vrij komt en achter dit verlies komt huilt hij, zoals hij dat zelf zegt 'bloedige tranen'. Ruim honderd jaar later bleek het manuscript toch niet verloren. Begin 1900 weet de Berlijnse psychiater Iwan Bloch, beter bekend Eugen Dühren, er de hand op te leggen, en zorgt ervoor dat het in 1904 wordt uitgegeven. Zijn vrijlating betekent ook het einde van het huwelijk met Renée-Pélagie. Voor haar is het genoeg geweest, de vernederingen, het schelden, en noem maar op. Lang blijft Sade niet alleen want hij krijgt al snel een maîtresse, in de persoon van de jonge actrice Marie-Constance Quesnet-Renelle, die hem overigens tot zijn dood trouw zal blijven.

Nu hij niet meer Markies de Sade is, maar burger Sade moet hij de kost verdienen. Dat lukt slecht. Hij probeert zonder veel succes enkele van zijn theaterstukken opgevoerd te krijgen. Maar bijna niemand wil zijn stukken in het theater hebben vanwege zijn aristocratische afkomst. Daarnaast heeft hij door een noodlottig administratief misverstand de pech dat hij zijn bezittingen en landgoederen waar beslag op is gelegd niet ten kan gelde maken. Uiteindelijk komt hij zelfs in het armenhuis terecht.

Ondertussen beginnen zijn boeken steeds meer in de belangstelling te staan. Negatieve belangstelling. Zo verschijnt er naar aanleiding van *Justine* een artikel in een blad dat stelt:

“Alleen al van de naam van deze schandelijke schrijver komt een lijkenlucht af die de deugd verstikt en afkeer inboezemt. Geen hart, hoe verdorven ook, geen geest, hoe diep ook gevallen, geen verbeelding, van welk een vreemde obsceniteit ook, zijn in staat iets te verzinnen dat zozeer de rede, het schaamtegevoel en de menselijkheid met voeten treedt.”

Napoleon, die inmiddels de baas is van Frankrijk, is eveneens niet gecharmeerd door het werk van Sade. Het schijnt dat Bonaparte *Justine* onder ogen heeft gehad, doorgebladerd heeft en toen door walging bevangen het boek in het vuur heeft geworpen. Sade zelf wordt nog net niet in het vuur geworpen, maar opgepakt vanwege de zedeloosheid van zijn romans. Hij wordt zonder enige vorm van proces opgesloten. Dat wordt hem als een gunst voorgesteld met het argument dat een gerechtelijk onderzoek zo'n groot schandaal zou maken dat geen straf ertegen zou opwegen.

Op 6 maart 1801 wordt hij opgesloten in een Parijse strafgevangenis. Op 27 april 1803 wordt hij overgeplaatst naar het krankzinnigengesticht Charenton, waar hij tot zijn dood verblijft. Toch geniet hij daar de nodige vrijheid. Hij mag blijven schrijven en houdt zich bezig met het organiseren en regisseren van toneelvoorstellingen, opgevoerd door de patiënten van de inrichting voor een select publiek uit de Parijse beau monde.

2 december 1814, sterft Sade, 74 jaar oud. Op last van zijn jongste zoon wordt zijn werk dat hij in die periode heeft geschreven door de politie vernietigd. Sade zelf wordt begraven op het kerkhof van Charenton, onder een steen, waarin niet zijn naam staat gegraveerd, maar alleen een kruis. In de hoop dat zijn naam aan de vergetelheid zal worden prijs gegeven. IJdele hoop, zo blijkt wel uit onze aanwezigheid hier, bijna twee honderd jaar later.

Marcel Zuijderland, 21 juni 2011